

پارک علم و مراکز رشد

حلقه‌ای از فرایند ایده تا محصول

گفتگو با مهندس حبیب الله اصغری رییس مرکز رشد فناوری اطلاعات و ارتباطات

به نظر شما جهاد دانشگاهی از ابتدای تاسیس تا به امروز چه نقشی را در پرورش جوانان نخبه و متخصص داشته است؟

جهاد دانشگاهی به عنوان یک نهاد انقلابی از ابتدای تاسیس خود جایگاه شایسته خود را در رشد و شکوفایی متخصصان و نخبگان داشته است. می‌توان گفت نظام پرورش نوآوری در جهاد دانشگاهی توانسته از این نهاد یک سازمان موسس برای پرورش کارآفرینان و نخبگان بسازد.

آنچه تحت عنوان خلاقیت، اختراع، نوآوری و ... مطرح است در جهاد دانشگاهی بروز و ظهور داشته است و به عبارتی می‌توان جهاد دانشگاهی را مظهر ارتباط دولت، دانشگاه و صنعت قلمداد کرد. جهاد دانشگاهی توانست در شرایط حساس زمانی خود بسیاری از نیروهای آزاد شده در انقلاب فرهنگی که در جهت توسعه کشور جذب و از آنها استفاده کند. شروع حرکت جهاد در حوزه های فناوری از اینجا شکل گرفت و با شناسایی دانشجویان نخبه انقلابی در مساجد از آنها در جهت پیشرفت کشور استفاده شد. در طی این ۲۸ سال یک نظام پرورش منحصر به فرد نوآوری شکل گرفت که جریان حضور و ورود دانشجو در آن قطع نشده است و می‌دانیم که امروزه در دنیا در خصوص سلولهای بنیادی جزو اولین کشورها هستیم. همچنین در خصوص فرستنده‌های رادیویی در ردیف پنج کشور اول دنیا قرار داریم. مهمترین ویژگی جهاد دانشگاهی انعطاف پذیری آن به لحاظ ساختار، عملکرد و ماموریت های ذاتی آن در ارتباط با جامعه است. از سوی دیگر چون جهاد دانشگاهی یک نهاد فرهنگی است در انجام فعالیت های مختلف توجه به موضوعات فرهنگی نیز سرلوحه کارها واقع می‌شود.

به جرات می‌توان گفت که جهاد دانشگاهی تنها مرکز فناوری در دنیاست که علاوه بر آموزش، به مسائل فرهنگی و دینی هم اهمیت می‌دهد.

ایده شکل گیری مراکز رشد در جهاد

دانشگاهی چگونه است؟

ایده ای که در جهاد دانشگاهی در مورد توسعه مراکز رشد وجود دارد ایده تجاری سازی یافته‌های پژوهشی جهاد دانشگاهی است.

در جهاد دانشگاهی، در ۲۷ سال گذشته یک نظام پرورش نوآوری منحصر بفرد شکل گرفته است. در این نظام، یک جریان دانشجویی وجود دارد: دانشجویان خلاق شناسایی شده و ایده‌های نوآورانه آنها در یک پروسه تحقیقات کاربردی تبدیل به محصول می‌شوند. از آن به بعد، نتایج این پژوهشها در قالب محصولات در مراکز خدمات تخصصی و یا شرکت‌های زایشی پرورش به تولید می‌رسند. این الگوی تبدیل ایده به محصول با شکل گیری مراکز رشد ساختاری استاندارد یافته است.

نکته اساسی آنکه در توسعه مراکز رشد نگرش جهاد دانشگاهی متفاوت از نگاه دیگر سازمانهای موسس است. در جهاد دانشگاهی هدف آن است که شرکت‌های دانش محور که بر اساس یافته های پژوهشی جهاد دانشگاهی شکل گرفته‌اند، مورد حمایت قرار بگیرند. بر این اساس این شرکت‌ها علاوه بر آنکه از بعد تجاری سازی یافته های پژوهشی همکار جهاد می‌شوند، از منافع توسعه محصول نیز منتفع می‌شوند. این امر به کوچک سازی ساختار جهاد دانشگاهی در راستای اصل ۴۴ قانون اساسی نیز کمک خواهد نمود.

پروسه جدا شدن از شرکت‌های بزرگ و ایجاد شرکت‌های زایشی پروسه‌ای است که بعد از چند سال فعالیت مراکز رشد، شکل می‌گیرد. به تازگی پدیده ایجاد شرکت‌های زایشی در مرکز رشد شهرک علی تحقیقاتی اصفهان دیده می‌شود. ایجاد شرکت‌های زایشی از فعالیتها و یافته های تحقیقاتی

مطالعات نشان می‌دهند که شرکت‌های کوچک و متوسط فناوری در رونق اقتصادی، توسعه فناوری و ایجاد اشتغال مولد، نقشی اساسی دارند. اما عدم آشنایی با مهارت‌های کسب و کار، نا آگاهی از شرایط بازار و فقدان تجربیات فنی-تخصصی و مدیریتی سبب می‌شود که بسیاری از این شرکت‌های نوپا در سالهای ابتدایی تاسیس دچار شکست شوند. بطوریکه بسیاری از متخصصین و فارغ التحصیلان دانشگاهی ترجیح می‌دهند با توجه به خطر پذیری بالا، هزینه های قابل توجه و امکانات مورد نیاز، از راه اندازی واحدهای فناور و کار آفرین صرف نظر کرده و به اشتغال دولتی و ... روی آورند. به همین منظور مراکز رشد برای موفقیت بیشتر این شرکت ها راه اندازی شدند. چنانچه آمار نشان می‌دهد حدود ۲۰ درصد از شرکت‌های مستقر در مراکز رشد، در روابط تجاری شکست می‌خورند در حالیکه این ارقام در بیرون از این مراکز به ۸۰ درصد می‌رسد.

مرکز رشد فناوری اطلاعات و ارتباطات (رویش) زیر نظر جهاد دانشگاهی فعالیت می‌کند. نام این مرکز الهام گرفته از پژوهشکده رویان، رویش، انتخاب شد که بی‌مناسبت با عملکرد این مرکز هم نیست. در این ارتباط گفتگویی را با مهندس حبیب الله اصغری مدیر مرکز رشد فناوری اطلاعات و ارتباطات (رویش) انجام دادیم.

یکی از گوهایی است که جهاد دانشگاهی تا کنون بدان عنایت داشته است.

عامل محور توسعه قلمداد نمی‌شوند و تنها در تعامل بایکدیگر به توسعه کمک می‌کنند. در محل تلاقی دولت، دانشگاه و صنعت سازمان‌هایی به نام سازمان‌های ترکیبی یا هیبرید شکل می‌گیرند که جهاد دانشگاهی هم زیرساختی برای شکل گیری این سازمان‌های ترکیبی فراهم کرده که ایده‌های خود را در قالب پروژه‌های مختلف با یکدیگر محقق کنند و بعد از مدتی علاوه

یکی از گوهایی است که جهاد دانشگاهی تا کنون بدان عنایت داشته است.

مراکز رشد چگونه می‌توانند ابزاری برای ارتباط دولت، دانشگاه و صنعت باشند؟

عملکرد مراکز رشد در نتیجه ارتباط دولت، دانشگاه و صنعت است که از الگوی ماریپچ سه عاملی پیروی می‌کند. در این الگو هیچ یک از این سه

بر اینکه تشکیل شرکت می‌دهند، ارتباط خود را با جهاد دانشگاهی نیز ادامه می‌دهند.

شرکت‌های بزرگ بسیاری در جهاد دانشگاهی شکل گرفته است، بقیه مراکز رشد کشور چنین امکانی را ندارد چراکه این جهاد دانشگاهی است که هم افراد، هم ایده و هم برنامه را پرورش می‌دهد.

سه عامل مهم در شکل‌گیری یک کسب و کار را تیم، ایده و برنامه است؛ یکی از تفاوت‌های عمده مراکز رشد جهاد دانشگاهی با دیگر مراکز این است که سیکل ایجاد و شکل‌گیری یک ایده تا تبدیل شدنش به محصول تا بلوغ شرکت، به طور کامل در جهاد دانشگاهی انجام می‌شود.

جهاد دانشگاهی الگوی ایجاد کننده مراکز رشد است. ساختاری است که سازمان‌های ترکیبی را ایجاد می‌کند که تمامی مراحل توسعه ایده، توسعه

محصول و توسعه بازار در جهاد شکل می‌گیرد. درخصوص بومی‌سازی اداره مراکز رشد ساختار مدیریت هر مرکز رشد می‌تواند و باید بر اساس نیازها و منویات سازمان مؤسس آن مرکز رشد طراحی و اجرا گردد چراکه الگوی مدیریتی هر مرکز با مرکز دیگر نیز به کلی متفاوت است.

علاوه بر آنکه تفکر مراکز رشد در کشور باید بومی شود، بومی‌سازی سازمانی و بخشی نیز بایستی انجام گیرد و وظیفه مدیریت هر مرکز رشد، بومی کردن آن است.

نگاه مدیریت مرکز رشد باید یک نگاه استراتژیک باشد و وظیفه ستاد مدیریت هر مرکز رشد بومی‌سازی فعالیت آن مرکز باتوجه به توانمندی‌های آن مرکز مؤسس است.

مراکز رشد بخشی از فرایند نظام ملی نوآوری است که در این نظام یکسری از عوامل شامل بانک‌ها، آموزش عالی، تأمین اجتماعی، دانشگاه‌ها و ... روند تبدیل (از تولید ایده تا محصول)، و توسعه اقتصادی مبتنی بر دانایی را دنبال می‌کنند.

آقای مهندس در مراکز رشد چه شرایطی برای پذیرش شرکت‌ها وجود دارد؟

شرکت‌هایی که مورد پذیرش این مراکز قرار می‌گیرند چهار دسته‌اند: دسته اول شرکت‌هایی که در گذشته تأسیس شدند و درخواست استقرار در مرکز رشد را دارند، دسته دوم هسته‌های پیش‌رشدی که ماهیت حقوقی ندارند و مایلند پس از کار بر روی ایده خود شرکت تأسیس کنند. مراکزی مانند شرکت‌های

محور که از سود آنها دیگر شرکت‌های مرکز نیز استفاده می‌کنند. و دسته چهارم واحدهای R&D سازمانها و وزارتخانه‌ها که می‌توانند در مراکز رشد مستقر شوند این شرکت‌ها پس از پذیرفته‌شدن طرح در مصاحبه استقرار آنها آغاز می‌شود. و واحدهای هسته‌ای بیش‌رشدی تا ۶ ماه و شرکت‌ها تا ۳ سال و حداکثر ۵ سال امکان عضویت در مراکز رشد را دارند که سرانجام فارغ‌التحصیل یا اخراج می‌شوند.

در چه صورتی شرکت‌ها از مرکز اخراج می‌شوند؟

اگر شرکت‌ها نتوانند به اهداف مورد نظر و تعیین شده مرکز برسند و یا شرایط و توافقات فی‌مابین را عملی کنند، ممکن است از مرکز اخراج شوند؛ مثلاً بروی ایده‌محوری خود فعالیت نداشته باشند.

عملکرد مراکز رشد در نتیجه ارتباط دولت، دانشگاه و صنعت است که از الگوی مارپیچ سه عاملی پیروی می‌کند. در این الگو هیچ یک از این سه عامل محور توسعه قلمداد نمی‌شوند و تنها در تعامل بایکدیگر به توسعه کمک می‌کنند.

یا فعالیت آن‌ها به یک محصول مشخص منجر نشود و یا قوانین حاکم بر مراکز را رعایت نکنند. گاهی نیز شرکتی ورشکسته می‌شود که طبیعتاً باید از مرکز خارج شود البته این مسئله ماهیت اخراج ندارند.

وظیفه یک مرکز رشد در قبال شرکت‌ها چیست؟

مراکز رشد نباید مانند یک مادر با شرکت‌ها برخورد کنند بلکه باید آنها وارد بازار کنند. به نظر می‌رسد یک مرکز رشد باید شرایطی را فراهم کند تا یک شرکت در صورت شکست هم بتواند به صحنه برگردد. در این میان گاهی شرکت‌ها شکست را تجربه می‌کنند اما طوری که برای بار دیگر می‌توانند قادر به شروع باشند.

این مراکز در واقع، خطراتی را که شرکت‌ها با آن روبه‌رو هستند تلطیف می‌کنند. به عنوان مثال هزینه‌ای محل شرکت بصورت اقساط از آنها دریافت می‌شود. این شرکت‌ها در سال اول لزومی برای پرداخت پول ندارند در سال دوم به ازای هر خدمتی که دریافت می‌کنند، پول پرداخت می‌کنند و در نهایت سال سوم مانند یک شرکت بیرونی با آنها برخورد می‌شود. اما به دلیل اینکه هنوز در راه توسعه ایده خود هستند، از آنها حمایت می‌شود.

کنار هم بودن این شرکت‌ها در مراکز رشد چه مزیتی دارد؟

به‌دلیل اینکه شرکت‌های هم‌جنس کنار یکدیگر

قرار می‌گیرند در برخی از اوقات بین این شرکت‌ها قراردادهای تجاری بسته می‌شود. به عنوان مثال شرکتی پروژه بزرگ کامپیوتری را به شرکت دیگری که متخصص در این زمینه است، می‌دهد و یا سهام یکدیگر را می‌خرند. این همان بحث هم‌افزایی است که در مراکز رشد به وجود می‌آید. اگر مراکز رشد در یک واحد خاص فعالیت کنند. از کنار یکدیگر بودن آنها رشد مضاعف ایجاد می‌شود.

از دیدگاه شما مهمترین علت ایجاد مراکز رشد چه بوده است؟

مراکز رشد ابزارهایی برای توسعه اقتصاد و اشتغال هستند و این توسعه لزوماً توسعه فناوری نیست برخی نیز توسعه اجتماعی را سبب می‌شوند. به عنوان مثال در سروستان حیدر آباد هند، شرکت بزرگی با نام ساین، مرکز رشدی را با آخرین تکنولوژی روز راه‌اندازی کرده و برای آمریکایی‌های نرم افزار می‌نویسد.

یا در ابرکوه یزد مرکز رشد به بانوان کارآفرین نحوه بازاریابی صنایع دستی را آموزشی می‌دهد. پس فناوری به توسعه اجتماعی دامن می‌زند و جنبه اشتغال‌زایی ندارد.

هدف یک مرکز رشد ICT نیز توسعه فناوری خاص در جامعه از طریق ایجاد و توسعه شرکت‌های متوسط و محصولات IT در بازار است. توسعه محصول خود به خود به توسعه اقتصادی دامن می‌زند. البته همین هدف را جهاد دانشگاهی با ایجاد مراکز زایشی دنبال می‌کند.

به نظر شما مراکز رشد وظیفه توسعه اقتصادی را به خوبی انجام داده‌اند؟

برای شرکت‌ها و واحدهای فناور خوب بودن نسبی است، انتظار نداشته باشیم که مراکز رشد در ایران تمامی بار اقتصادی را به دوش بکشند. زیرا این انتظار عشی است. از سوی دیگر آیا تمام حلقه‌های فناوری و نوآوری فعالیت‌های خوبی دارند اگر آنها خوب کار کنند، عملکرد مراکز رشد نیز به گونه دیگری خواهد بود...

باید دید اجزای یک سیستم و مراکزی مانند بانک‌ها، تأمین اجتماعی و کار و امور اجتماعی، دانشگاه‌ها، تا چه حد کمکی به توسعه اقتصادی می‌کنند پس نباید فقط از مراکز رشد توقع داشت.

اما با این وجود میزان فارغ‌التحصیلانی که در این مرکز هستند نشان‌دهنده این امر است که این مرکز کارنامه قابل قبولی را دارند و باید اشاره کنم در حال حاضر نزدیک به ۵ هزار نفر فارغ‌التحصیل دانشگاهی در این مراکز و شرکت‌های مستقر در آنها فعالیت دارند. بنابراین پارک‌ها و مراکز رشد به نوعی فضای جذب فارغ‌التحصیلان و نخبگان را فراهم می‌کنند.

از دیدگاه شما مراکز رشد نقش توسعه اشتغال را به خوبی ایفا کرده‌اند؟

اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی یک اشتغال تک‌اثر گرایانه است یعنی سبب ایجاد شغل برای

دیگران نیز می‌شود. اما لزوماً هدف مراکز رشد این نیست. از کنار توسعه فناوری، توسعه اقتصادی و توسعه منطقه‌ای، اشتغال نیز بوجود می‌آید. هر پروژه و یا طرحی که توسط پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری اجرا می‌شود و هر ایده‌ای که به محصول منجر می‌شود تعداد قابل ملاحظه‌ای شغل دیگر نیز ایجاد می‌شود.

شرکت‌ها از چه منابعی تأمین اعتبار می‌کنند؟

هزینه‌ها دو دسته‌اند، هزینه عادی و جاری که به آن اعتبار خدماتی می‌گویند. که بر این اساس از اعتبار پولی که شرکت‌ها در اختیار مراکز رشد می‌گذارند برای خدمات به آنها استفاده می‌شود. اعتبار بعدی، اعتبار تحقیقاتی است که بر روی ایده محوری آنها تا ۷ میلیون تومان کمک تحقیقاتی می‌شود و این مبلغ در دوره سه سال حضور شرکت‌ها در مرکز رشد تا ۲۱ میلیون تومان افزایش پیدا می‌کند.

با توجه به تلاش این مراکز برای کمک به پیشرفت افراد، آیا پس از ورود به بازار هم آنها از حمایت برخوردار هستند؟

برای فناورها یک سری معافیت‌های مالیاتی (برای شرکت‌های کامپیوتری تا ۳ سال و شرکت‌های مستقر در پارک تا ۱۵ سال) در نظر گرفته شده است. همچنین یک سری نیازهای تکنولوژیک مانند دانش فنی ساخت یک محصول هم نیاز دارند. مورد بعدی نیاز تأمین است. همچنین مشکلات قانونی، که آیا قانون برای رفع مشکلات دارایی، گمرک و بیمه راه حلی دارد، یا به عبارتی قانونی برای مقررات زدایی در نظر گرفته شده است.

یکی از موارد مهم که باید به آن توجه کنیم، پرداختن به آموزش است. همیشه باید آموزشی برای تمام عمر داشته باشیم. بنابراین آموزش مدیریت، مالی، انبارداری و نحوه مدیریت منابع انسانی از دیگر موارد مهم است. همچنین راهنمایی افراد برای حضور در انجمن‌ها و تشکل‌ها نیز از موارد ضروری است.

همچنین رفع نیازهای اقتصادی. به عنوان مثال ثبات قیمت‌ها و رفع تورم کمک زیادی را به شرکت‌ها می‌کند این شرکت‌ها نیازی به پول ندارند باید این مسائل حل شود. ثبات سیاسی در کشور نیز از جهت حمایت فرد در جوامع بین‌المللی و داخلی بسیار پر اهمیت است.

چقدر بر روی معافیت‌های مالیاتی که به برخی از شرکت‌ها اعطا می‌شود نظارت وجود دارد؟

همان‌طوری که می‌دانید، این معافیت امتیاز بسیار بزرگی است به‌همین دلیل خیلی از پارک‌ها حاضر به اعطای این امتیاز به فناورها نیستند و هر قراردادی که فناورانه باشد را مشمول این امتیاز قرار نمی‌دهند پارک‌ها بر روی این مسئله دقت نظر دارند که راهی برای فرار مالیات ایجاد نشود.